

DOWN WITH USA

مرگ بر آمریکا

سوریه‌ایان و صدیران مخالف منطقه ۲

Trump'ın Başkanlığında ABD-İRAN İLİŞKİLERİ

Trump yönetimi bölgedeki aşırı İslami hareketler ile birlikte İran'ı uluslararası terörizme desteği, bölgedeki istikrarsızlaştırıcı faaliyetleri, nükleer programı, balistik füze programı ve benzeri nedenlerle bölgedeki Amerikan çıkarları ve müttefikleri için açık bir tehdit olarak tanımladı.

Bayram SİNKAYA

20 Ocak 2017'de göreve gelen ABD Başkanı Donald Trump'ın Ortadoğu politikası yavaş yavaş şekillenmeye başladı. Trump yönetimi bölgedeki aşırı İslami hareketler ile birlikte İran'ı uluslararası terörizme desteği, bölgedeki istikrarsızlaştırıcı faaliyetleri, nükleer programı, balistik füze programı ve benzeri nedenlerle bölgedeki Amerikan çıkarları ve müttefikleri için açık bir tehdit olarak tanımladı. Hatta Savunma Bakanı James Mattis, "Ortadoğu'da barış ve istikrara yönelik bütün tehditler arasında en ciddisinin İran olduğunu" söyledi. Bununla beraber Trump, göreve gelmesinden bu yana geçen iki ay içerisinde kampanya döneminde vaat ettiği gibi nükleer anlaşmayı yırtıp atmadı; ama İran tehdidi ile nasıl mücadele edeceğinin ipuçlarını verdi.

Trump Yönetiminin İran'a Karşı Hamleleri

Seçim kampanyası döneminde Trump zaman zaman İran'a

yönelik sert mesajlar verse de nasıl bir politika izleyeceğini ortaya koymamıştı. Fakat Trump'ın dış politika ve güvenlik takımlarında İran'a karşı sert tedbirler alınmasını isteyen kişilere yer vermesi, ABD ile İran arasında gerginliğin artacağını habercisiydi. Trump daha göreve başlamadan Kongre'de çoğunluğu ele geçiren Cumhuriyetçiler İran'a karşı harekete geçti. Cumhuriyetçi Milletvekili Alcee L. Hastings, 3 Ocak'ta Kongre'ye sunduğu yasa tasarısında Başkan'a, "İran'ın nükleer silah edinmesini önlemek amacıyla Amerikan Silahlı Kuvvetlerini kullanma yetkisi" verilmesini istedi.

Senatör Ted Cruz, 10 Ocak'ta Kongre'ye sunduğu yasa tasarısında "İran rejiminin terör faaliyetlerini yürüten İslam Devrimi Muhafızları Ordusu'nun (İDMO) 'yabancı terörist örgütler' listesine eklenmesini" istedi. Bu tasarı ile İDMO'nun İran dışındaki faaliyetlerinin sınırlanması, İDMO ile bağlantılı kuruluşların ticari ve mali faaliyetlerinin durdurulması amaçlanıyordu. Ayrıca,

İDMO'nun İran ekonomisindeki ağırlığı nedeniyle üçüncü ülkelerin İran'da iş yapmasını zorlaştırması öngörülmüyordu.

Şubat ayının ortalarında bazı çevrelerde Başkan Trump'ın İDMO'yu terörist örgütler listesine ekleyen bir kararname çıkarması bekleniyordu. Fakat hem Savunma Bakanlığı'nın hem de Dışişleri Bakanlığı'nın İDMO'nun terör örgütleri listesine eklenmesinin İŞİD'e karşı mücadeleyi zayıflatacağı ve nükleer anlaşmanın uygulanmasını zorlaştıracağı yönündeki uyarılarından sonra Trump'ın kararnameyi imzalamaktan şimdilik vazgeçtiği iddia ediliyor.

İki ülke arasında gerginliği artıran bir başka gelişme 29 Ocak'ta İran'ın orta menzilli balistik füze (*Qadr*) denemesi yapması oldu. Amerikan yönetimi bu gelişmenin, İran'ın nükleer başlık taşıyabilecek kapasitede füze denemesini yasaklayan nükleer anlaşma ile BM Güvenlik Konseyi'nin 2231 sayılı kararını ihlal ettiğini iddia etti ve konuyu BM Güvenlik

Konseyi'ne taşıdı. İranlı yetkililer ise füze denemelerini doğruladı; fakat yapılan denemelerin nükleer anlaşmayı ihlal etmediğini savundu. 3 Şubat'ta Amerikan Hazine Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada bir kısmı Lübnan, BAE ve Çin'de faaliyet gösteren 12 şirket ile 13 İranlı kişinin yaptırım listesine eklendiği duyuruldu.

Bu arada Amerikan yönetiminin İran'a karşı sert demeçler verildi. Ulusal Güvenlik Danışmanı Michael Flynn, füze denemesi ve Yemen sahili açıklarında Suudi savaş gemisine yönelik Husi saldırısı nedeniyle Beyaz Saray'ın "İran'ı resmen izlemeye aldığı" söyledi. Uluslararası toplumun bu zamana kadar İran'a fazla müsamahakâr davrandığını, BM Güvenlik Konseyi'nin acil bir toplantı yapıp sert bildiri yayınlaması ritüelinin yeterli olmadığını belirten Flynn, "İran'ın ABD ve dünya toplumuna karşı düşmanca ve saldırgan davranışlarına görmezden gelme dönemi bitti" dedi. Savunma Bakanı Mattis, İran'ı "dünyada en büyük terörizm destekçisi devlet" ve "Ortadoğu'da en büyük istikrarsızlaştırıcı güç" diye nitelendirdi. Başkan Trump, 3 Şubat'ta Twitterda yayınladığı mesajda "İran ateşle oynuyor. Başkan Obama'nın onlara karşı ne kadar 'nazik' olduğunu anlamıyorlar. Ben değilim!" dedi. Bir gazetecinin, askerî tedbirlerin ihtimal dahilinde olup olmadığı sorusuna "hiçbir ihtimal masanın dışında değildir" dedi. Trump, 5 Şubat'ta Fox TV'de katıldığı bir programda İran'ı "terörist devlet" diye andı; fakat askerî seçenekler hakkında konuşmayacağını belirtti.

IDMO'yu terörist örgüt ilan etmek ve yeni yaptırım tehdidiyle hem İran üzerinde hem de İran ile

iş yapan üçüncü ülkeler üzerinde baskıyı artırmaya çalışan Trump, bölgesel düzeyde de İran karşıtı girişimler başlattı. Trump'ın hem nükleer anlaşmaya yönelik eleştirileri hem de İran'a karşı sert duruşu İran'ın bölgesel etkisinin artmasından rahatsız olan Ortadoğu ülkelerinde memnuniyetle karşılandı. İran meselesini diplomatik öncelik ilan eden İsrail Başbakanı Netanyahu, Trump ile görüşen ilk bölge lideri oldu. 15 Şubat'ta Washington'da bir araya gelen iki liderin el aldığı konulardan birisi "İran tehdidi" idi. Bu görüşmede Trump, nükleer anlaşmayı bir ke-re daha eleştirdi ve İran'ın nükleer silah elde etmesini önlemek için daha fazla şey yapacağını söyledi.

Münih Güvenlik Konferansı'nda konuşan Başkan Yardımcısı Michael Pence, "bugün, başta gelen terörizm destekçisi Ortadoğu'yu istikrarsızlaştırmaya devam ediyor ve nükleer anlaşma sayesinde bu amaçla kullanabileceği yeni kaynakları var. Açık olayım; Başkan Trump, ABD, İran'ın ülke-lerimizi, bölgedeki müttefiklerimizi, özellikle İsrail'i tehdit edecek kapasitede bir nükleer silaha ulaşmasına asla izin vermeyecektir" dedi.

Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Adil Cubeyr, Trump yönetiminin geleneksel Amerikan müttefikleri ile ilişkileri geliştirmeyi ve İran'ı sınırlamayı hedefleyen faaliyetlerini memnuniyetle karşıladıklarını belirtti. Trump'ın 29 Ocak'ta Kral Selman ile yaptığı telefon görüşmesinin ardından Beyaz Saray'dan yapılan açıklamada "iki liderin bölgede güvenlik ve istikrara zarar veren ve diğer devletlerin işine karışanlara karşı birlikte mücadele edilmesi ve nükleer anlaşmanın tavizsiz bir

Trump'ın hem nükleer anlaşmaya yönelik eleştirileri hem de İran'a karşı sert duruşu İran'ın bölgesel etkisinin artmasından rahatsız olan Ortadoğu ülkelerinde memnuniyetle karşılandı.

şekilde uygulanması konusunda anlaşmışları" bildirildi. Savunma Bakanı Mattis, 1 Şubat'ta Riyad'ı ziyaret etti ve Suudi Savunma Bakanı Muhammed b. Selman ile görüştü. İki savunma bakanı, "İran rejiminin ve ajanlarının Ortadoğu'da müdahalelerine karşı olduklarını" belirtti.

İran'ın Cevapları

Trump'ın tehditkâr mesajlarına ilk cevap Ayetullah Hamane'i'nin dış ilişkiler danışmanı Ali Ekber Velayeti'den geldi. Velayeti, "ABD'nin İran'a kıyasla askerî açıdan daha zayıf ülkelerde bile hedeflerine ulaşmadığını" belirterek ABD'nin seçeneklerinin ve imkânlarının sınırlı olduğunu söyledi ve İran'ın bu "tehditleri ciddiye almadığını" belirtti. Velayeti, İran'ın bölgesel politikalarının değişmeyeceğinin altını çizdi ve "ne pahasına olursa olsun askerî programlara özellikle füze savunma programına devam edeceğini" belirtti. Dışişleri Bakanı Muhammed Zarif ve Cumhurbaşkanı Ruhani, İran'ın füze teknolojisini geliştirmeye hakkı olduğunu savundu ve tehditlere boyun eğmeyeceğini ifade etti. İran lideri Hamane'i, 7 Şubat'ta

yaptığı konuşmada, “Amerika’nın gerçek yüzünü ortaya koyduğu için Trump’a müteşekkik olduklarını” söyledi. Zira, İran liderine göre düşman gerçek yüzünü gösterdi ve böylece düşman ile diyalog kurmaya çalışmanın anlamsızlığı açık bir şekilde ortaya çıktı.

ABD’den gelen tehditlere ve yeni yaptırım kararlarına karşılık İran bir dizi askerî tatbikat yaptı ve bu tatbikatlarda yeni füzeler denendi. Bu tatbikatlar sırasında askerî yetkililer, Amerika karşıtı sert ve hamasi açıklamalar yaptı. İDMO Kara kuvvetleri Komutanı General Muhammed Pakpour, “düşman, İran’ın savunma kapasitesini yanlış değerlendirir ve küçümserse yüzüne ağır bir tokat yer!” dedi.

Trump yönetiminin İran üzerindeki baskıyı bölgesel düzeyde artırma çalışmalarına karşılık İran, Filistin direnişini öne çıkardı. Hamaneî, “Filistin intifadasının sürmesi” çağrısı yaptı. Hizbullah Lideri Nasrallah, Hizbullah’ın elindeki füzelerin “İsrail içinde nükleer tesislerin olduğu Dimona dâhil herhangi bir stratejik yeri vurabileceklerini” söyledi.

İran’ın bir başka cevabı da bölgesel işbirliği girişimlerini öne çıkarmak oldu. İran hükümeti bir süredir Suudi Arabistan ile uzlaşabilecekleri mesajı veriyor; ancak henüz karşılık bulduğunu söylemek zor. Bununla beraber İran ile Körfez ülkeleri arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi için Kuveyt Emiri’nin daveti üzerine İran Cumhurbaşkanı Ruhani, Kuveyt’i ziyaret etti. Ruhani, Körfez ülkelerinin çoğunun aksine İran ile iyi ilişkileri sürdüren Umman’a da gitti ve Sultan Kabus b. Said’i ziyaret etti.

ABD-İran İlişkilerinin Sertleşmesi

Trump yönetimi nükleer anlaşmayı iptal etmese de İran üzerinde baskıyı artırmaya kararlı görünüyor. Bu çerçevede İran’ın uluslararası terörizme destek verdiği, bölge ülkelerinin içişlerine karıştığı ve devlet dışı güçlere silah vererek bölgeyi istikrarsızlaştırdığı belirtiliyor. Nükleer anlaşmaya rağmen İran’ın hala nükleer silah peşinde olduğunu iddia eden Trump yönetimi, anlaşmanın tavizsiz bir şekilde uygulanmasını sağlamayı hedefliyor. İran üzerinde siyasi ve ekonomik baskıyı artırmak için yeni yaptırım seçenekleri üzerinde duruyor.

Trump, İran üzerindeki baskıları bölgesel düzeyde de artırmaya çalışıyor. İlk değerlendirmeler, İran’ın başı çektiği bölgesel tehditlere karşı geleneksel Amerikan müttefikleri, İsrail, Mısır, Ürdün, Suudi Arabistan vb. ülkelerle işbirliğini güçlendireceği yönünde. Bununla beraber Trump’ın Amerikan kaynaklarının ülke dışında harcanmasına karşı olduğu da malum. Diğer yandan Savunma Bakanı Mattis de “ABD’nin bölgedeki askerî varlığını artırmasına şimdi gerek olmadığını” söyledi. Dolayısıyla İran tehdidini engellemek için Amerikan yönetiminin doğrudan askerî çatışmaya girme ihtimali düşük görünüyor. İran karşıtı bir ittifak oluşturma çabalarının sonuç verip vermeyeceği de tartışmalı. Zira, Arap ülkeleri ile İsrail ve ABD arasında Filistin meselesinden 11 Eylül yasasına kadar bir dizi ihtilaf var ve bu ihtilafların çözümü konusunda henüz bir adım atılmış değil. Bununla beraber Trump yönetimi, bölgedeki müttefiklerini İran’a karşı cesaretlendirmeye

devam edecektir. Bu durum bölgede mevcut çatışmaların derinleşmesine ve yeni sıcak çatışmaların ortaya çıkmasına neden olabilir.

ABD ile gerilimin yükselmesi ile İslam Devriminin yıldönümü kutlamalarının aynı zamana denk gelmesi, İran’da Amerikan karşıtı hamasi duyguların ve söylemlerin yükselmesine neden oldu. İlimli ve reformcu kimseler bile ulusal uzlaşma ve birlik çağrısı yaparken, hükümet kanadından sert ve güvenlikçi açıklamalar geldi. Dolayısıyla, ABD ile İran arasında Başkan Obama döneminde yaşanan göreceli iyileşme yerini yeniden sertleşmeye bıraktı. İki ülke ilişkileri yeniden gerilirken aralarında diyalog kanallarının yokluğu dikkat çekiyor. Zira Obama döneminde Zarif ile Kerry sık sık görüşüyor ve gerilimin artmasını önüyorlardı. İran Meclisi Milli Güvenlik Komitesi üyesi Cevad Kerimi Kuddusi, Zarif’in yeni Amerikan Dışişleri Bakanı Tillerson’a mektup yazdığını ve görüşmelerin sürdürülmesini istediğini iddia etse de İran Dışişleri Bakanlığı bu iddiayı yalanladı. Ruhani’nin Umman ziyareti bu açıdan dikkate değer. Zira Sultan Kabus, nükleer anlaşma öncesinde İran ile ABD arasında aracılık yapmasıyla dikkat çekmişti. Sultan Kabus’un Trump ile iyi ilişki içinde olduğu gerçeği dikkate alınarak, Umman’ın tekrar iki ülke arasında arabuluculuk yapma ihtimali tartışılrsa da henüz net bir bilgi yok. ○

Yrd. Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, ORSAM Ortadoğu Danışmanı